

ÜNİVERSİTELERİN KURUMSAL OLARAK ADLI-TIBBİ HİZMETLERE KATILIMI İSTENİYOR MU? ESKİŞEHİR DENEYİMİ

Doç. Dr. Yasemin BALCI*

Adli tıp deyince akla ilk gelen otopsidir. Ama adli tıp uzmanları yalnızca otopsi yapmazlar. Otopsi ve ölümlü olaylar adli tıp açısından buzdağının görünen kısmıdır. Yargı mensupları, tıp bilgisini gerektiren her konuda tıbbi bilirkişilere başvururlar. Adli tıp uzmanları bu konuda uzmanlaşmış hekim grubudur. Örneğin; bir cinsel suç iddiasında, her şeyden önce cinsel suçun gerçekleşip gerçekleşmediğinin aydınlatılması ve bu aydınlatma aşamasında mağdur ya da sanık konumundaki kişiler üzerinde delillerin elde edilmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Öyle ki bir cinsel suç muayenesinin odak noktası sadece bekaret muayenesi olmamalıdır. Tüm vücudun muayene edilmesi, şahsın vücudunda zor kullanımına ilişkin belirtiler olup olmadığı, sanıktan mağdura ve mağdurdan da sanığa geçebilen sperm, kan, kıl, tırnak aralarına giren deri dokusu vb. materyalin incelenmesi de gerekir. Uzman yaklaşımıyla ayrıntılı yapılan bir muayene sadece mağdur konumundaki kişiler için değil, suçlanan kişiler için de yararlıdır. Bir olayın gerçekleştiği kadar gerçekleşmediğinin de belirlenmesi oldukça önemli olup ayrıntılı bir muayene ve ekip hizmeti gerektirir.

Bunun dışında, yaş tayinleri, suç işleyen kişilerin ceza sorumlulukları açısından suç işleme esnasındaki akli durumları, miras bırakma, satış yapma, evlat edinme vb. hukuksal bir işlemde bulunacak kişilerin akli durumlarının saptanması, suça karışan çocukların işledikleri iddia olunan eylemin anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yeteneklerinin olup olmadığının belirlenmesi gibi daha bir çok konu adli tıbbın ilgi alanı içerisinde.

Ölümlü olaylarda adli tıp uzmanlarının rolüne gelince; kişinin ölmüş olduğu kesin olarak saptandıktan sonra ölenin kim olduğunun belirlenmesi önem taşır. Öyle ki ölenin üzerinde nüfus cüzdanı vb. bizim adli kimlik

---

* Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı öğretim üyesi.

olarak tanımladığımız bir kimlik bulunsa bile bunun her zaman kişinin gerçek kimliği olmayabileceği aşıkardır. Ayrıca son günlerde İstanbul'da yaşanan patlamalar, geçen yıllarda yaşadığımız depremler ve uçak kazası gibi olaylarda ölenlerin kimler olduklarının saptanması gerçekten güç ve zahmetli bir iş olup adli tıp uzmanı meslektaşlarımızın önemli rolü olmuştur. Ölüm nedeninin tespiti, ölümün travmatik bir nedenle mi yoksa kişinin kendinde mevcut bir hastalık sonucu mu meydana geldiğinin aydınlatılması için mutlaka otopsi yapılması gerekir. *"Kişinin kafasına silah sıkılmış ya da kalbinin üzerinde bıçak yarası var, ölüm nedeni belli değil mi, otopsiye ne gerek var?"* denilebilir. Şunu vurgulamak gerekir ki otopsi sadece ölüm nedenini belirlemek için yapılmaz. Birden fazla ateşli silah yarası ya da bıçak yarası olabilir. Olaya birden fazla kişi karışmış ve birden fazla alet kullanılmış olabilir. Yara sayısı, her bir yaranın seyri, ağırlık derecesi, hangilerinin öldürücü nitelikte olduğu, atış mesafesi, kişinin kendinde mevcut ve ölümü kolaylaştıran başka bir hastalığın bulunup bulunmadığı vb. sorular ancak otopsi ile aydınlatılabilir.

Bir çok ülkede hastanede tedavi görmekte iken ölen kişilerin yüzde kaçına otopsi yapıldığı hastane kalite göstergesi olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde bırakınız hastanede tedavi görmekte iken ölenler, adli nitelikli ölüm olaylarında bile otopsi yapılmasında dirençle karşılaşmaktadır. Özellikle trafik kazalarında otopsi talebi alışılacağı bir uygulama değildir. Yargı mensuplarınca dış muayene ile ölüm nedeni belirlenemeyen şüpheli ölümler ile ateşli silah yaralanması, kesici-delici alet yaralanması ve künt travmatik etkili eylem gibi durumlarda otopsi istenmektedir. Ülkemizin değişik yerlerinde konu ile ilgili yapılan çalışmalardan çıkan ortak sonuca göre, adli vaka olarak nitelenen ölüm olaylarında otopsiye karar verme oranı % 20 ile %30 arasında değişmektedir. Eskişehir'de yapılan bir çalışmada, 1997-2001 yılları arasındaki 5 yıllık sürede gerçekleşen intiharların %29'una otopsi uygulandığı, bunların da çoğunluğunun ateşli silah kullanılan olgular olduğu, ası ya da diğer yöntemlerle intihar ettiği bildirilenlerde otopsiye başvuru oranının oldukça az olduğu saptanmıştır.

Ne zaman bu konular tartışılrsa hep ülkemizde adli tıp uzmanı sayısındaki azlıktan yakınılır. Elbette zaman içinde bu sayısal azlık ortadan kalkacak olmakla birlikte, günümüzde adli tıp uzmanı sayısının az olduğu bir gerçektir. Ancak, var olanlardan ne kadar yararlanılmaktadır? Bunun da tartışılması gerekir. Adli Tıp Uzmanları Derneği'nin tespitine göre; Türkiye'deki adli tıp uzmanı ve asistanlarının %45'i üniversitelerde, %40'ı adli tıp kurumu'nda iken; üniversitelerin adli tıp hizmetlerine katkısı adli raporlarda %15, otopsielerde ise %5'dir. Acaba üniversite kadrolarında bulunup, adli tıp eğitimi almış, bu alanda kendisini geliştirip akademik

kariyer yapmış/yapmakta olan kişiler adli bilirkişilik hizmetlerine katılmak istemiyor mu?

Üniversitelerin Yargısal Hizmetlere Katılımı Eskişehir Deneyimi

Bilindiği üzere, adli tıp kurumu ve bağlı birimlerinin olmadığı yerlerde, pratisyen hekimler ve adli tıp uzmanı olmayan diğer hekimler bilirkişi olarak tayin edilmekte, konunun uzmanı olmamakla birlikte adli görevi kabul etmemeleri halinde, yasal yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Daha da kötüsü zaman zaman trajik sonuçlara varan yanlış raporlar yazılabilmekte, buna benzer durumlardan dolayı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gidilmesi neticesinde, ülkemiz tazminat ödemek zorunda kalmaktadır.

Adalet Bakanlığı ile Osmangazi Üniversitesi arasında, hem adli tıp hizmetlerinin yürütülmesinde üniversitemizdeki bilimsel ortamdan yararlanmak suretiyle yargı kalitesinin artırılması, hem de gelecekte adli tıp hizmetlerinde görev alacak olan tıp fakültesi öğrencileri ve adli tıp asistanlarının modern anlamda adli tıp eğitimi alabilmesi için materyal temini açısından 02.11.2001 tarihinde bir protokol yapılmıştır. Protokol sonrası ilimiz Adli Tıp Şube Müdürlüğü'nce ölü muayenesi yapıldıktan sonra otopsi yapılmasına karar verilen cesetler üniversitemiz hastanesine gönderilmeye başlanmış, anabilim dalımız elemanlarının katılımıyla 200'ün üstünde otopsi gerçekleştirilmiştir. Otopsi işlemlerinde ölenin kimliğini gösterir fotoğrafların yanı sıra yargı açısından önemli olabilecek ölene ait yaraların fotoğrafları çekilmiş, uluslararası asgari otopsi standartlarına uyulmaya çalışılmış, tetkik gereken durumlarda usulüne uygun olarak alınan tıbbi materyalinin gerekli koruyucu madde ve kaplarla İstanbul Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'na gönderilmesi sağlanmıştır.

Adli Tıp Anabilim Dalı'ndaki öğretim elemanları, yaptıkları adli hizmetler için, Adalet Bakanlığı'ndan "*ek görev*" talebinde bulunmadıkları gibi gerek mesai içi, gerekçe mesai dışında yaptıkları otopsiler için Cumhuriyet savcılıklarınca "*sarf kararı*" ile de kendilerine her hangi bir ücret takdir edilmemiştir. Üniversitemizce, yapılan hizmetin karşılığı olarak, adli tıp kurumu döner sermaye fiyat listesi esas alınarak fatura düzenlenmesi uygun görülmüştür. Ancak, Eskişehir Cumhuriyet Başsavcılığı'ndaki ilgili kişilerle yapılan şifai görüşmelerde adı geçen protokol gerekçe gösterilerek, üniversitemizde düzenlenen faturalar için ödeme yapılamayacağı bildirilmiştir.

Ne var ki yapılan hizmetlerin bir maliyetinin olduğu herkesin malumdur. Üniversitelerin olduğu bazı illerde, yukarıda bahsedildiği şekilde Adalet Bakanlığı ile yapılan protokol gereği, bazı illerde protokol olmaksızın

adli tıp hizmetlerinde üniversite öğretim elemanlarından yararlanılmaktadır. Buralarda, üniversite öğretim elemanları Adalet Bakanlığı bünyesinde belirli bir ücret karşılığında “*ek görevli*” olarak çalışmakta ya da yapılan her bir otopsi için otopsiye katılan tüm doktor ve diğer elemanlara Cumhuriyet savcılığınca “*sarf kararı*” ile ücret takdirinde bulunmaktadır. Ülke-
mizdeki temel resmi bilirkişilik kurumu olan adli tıp kurumu başkanlığı ve bağlı birimlerinde yapılan otopsi işlemlerinin de bir maliyeti olduğu konuyla yakından ilgili herkes tarafından bilinmektedir. Adli Tıp Kurumu bünyesinde gerçekleştirilen her bir otopsi için otopsi işlemi ve yapılan tüm tetkikler faturalandırılmakta, mesai saatleri dışında gerçekleştirilen otopsiler için ayrıca otopsiye katılan hekim ve diğer ilgili personele harcadıkları mesai ve emek karşılığı Cumhuriyet Savcılığı’na “*sarf kararı*” ile ücret takdir edilmektedir. Eskişehir Cumhuriyet Başsavcılığı’na bireysel olarak hekim ücreti ödenmeyen otopsiler için protokol gerekçe gösterilerek üniversite döner sermayesince düzenlenen faturaların da ödenmeyeceği ifade edilmiştir.

Diğer yandan, Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı’na otopsi yapılan olguların yaklaşık üçte birinde makroskopik otopsi ile sonuç verilmeyip patolojik ve toksikolojik tetkikler de istenmiştir. Tetkik materyali incelenmesi için İstanbul Adli Tıp Kurumu Başkanlığı’na gönderilmektedir. Biz tetkik sonuçlarını bilmediğimiz için otopsisini yaptığımız olgunun sonuç raporunu çıkaramıyoruz. Tetkik materyalini inceleyenler de otopsiyi kendileri yapmamış olduğundan tetkik sonucunu bilseler de yazılı belgeler üzerinde değerlendirme yapmak durumunda kalıyorlar. Bilimsel yönden ideali, vakanın bir bütün olarak değerlendirilebilmesidir. Tetkik materyalinin usulüne uygun olarak paketlenip İstanbul Adli Tıp Kurumu Başkanlığı’na gönderilmesi de ayrı bir problemdir. Alınan kan ve benzeri materyalin özel paketlerle İstanbul’a gönderilmesi suretiyle alınan hizmet;

1. Daha pahalıya mal olmakta,
2. Zaman alıcı olmakta,
3. Adli Tıp Kurumu Başkanlığı’ndaki iş yükünü artırmakta,
4. Tetkik sonucu beklenildiğinden yargı sürecini oldukça uzatmakta,
5. Hem otopsiyi gerçekleştiren hem de tetkikleri gerçekleştiren kişiler tarafından vaka bir bütün olarak değerlendirilememektedir.

Örneğin, yalnız yaşamakta olup evinde ölmüş ve ölümü fark edilinceye dek zaman geçmiş, vücudu çürümeye bağlı olarak şişmiş ve güçlüğüle tanı-
nır hale gelmiş bir kişinin, yakınlarınca alkolik olduğu, alkol komasından

ölmüş olabileceği ifade edilmiştir. Bu olguda mikroskopik inceleme için doku örneklerinin yanı sıra varsa kişinin kanındaki alkol düzeyinin tespit edilebilmesi için bir tüpe kan alınmıştır. Mikroskopik incelemede çürüme bulguları dışında özellik saptanamamıştır. Kan örneğinin konulduğu tüp, adli tıp kurumu başkanlığına ulaşıncaya kadar kırılmış olduğundan kanda alkol düzeyi ve diğer toksikolojik incelemeler yapılamamıştır. Adli tıp kurumunca, eldeki mevcut bulgularla ölüm nedeninin tespit edilemediğini bildiren sonuç, 3 ayda mahalline ulaşabilmiştir. Bu sadece bir örnek olup bunun gibi örnekler saymakla bitmez.

Halbuki, adli tıp alanında üniversitelerin multidisipliner yapısının yanı sıra teknolojik olanaklarından da yararlanabilme olanağı vardır. Örneğin *"kan ve idrarda alkol-uyutucu-uyuşturucu analizi"* fakültemiz Farmakoloji Anabilim Dalında, Adli Tıp Kurumu Kimyasal Tahliller İhtisas Dairesi'nde kullanılan cihaz ve yöntemlerle ve aynı ücretle, çok kısa sürede yapılabilecek durumdadır.

Tetkik materyali olayların olduğu yerde veya ona en yakın yerde incelenip rapora bağlanabilirse;

1. İstanbul Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'ndaki aşırı yük azalacaktır. Böylece merkezdeki hizmet kalitesi de artacaktır.

2. Sanıldığı gibi aksine ek bir maddi külfet getirmeyip üstelik daha ucuza mal olacaktır.

3. Bu sayede hizmet kalitesi artarken ülke çapında kaynak israfından da kaçınılmış olacaktır.

4. Otopsi işlemini gerçekleştiren ekip de olguyu sadece makroskopik değil, histopatolojisi ve toksikolojisi ile birlikte bir bütün olarak değerlendirebilecektir. Niçin bir taşla 3 kuş vurmamalym?

Üniversitemiz yetkili organları aracılığıyla, uygulamada karşılaşılan sıkıntılar Adalet Bakanlığı'na aktarılıp, sunulan hizmetlerin maliyetinin karşılanabilmesi halinde, Adli Tıp Anabilim Dalı'nca, otopsiye ek olarak tetkik materyalinin de mahallinde incelendiği koşulların yaratılabileceği, sadece Eskişehir ili değil, otopsilerin alanında uzman hekimlerce yapılamadığı Bilecik, Kütahya vb. civar illere de hizmet verilebileceği ifade edilmiş; Adalet Bakanlığı'nca, üniversitemizde gerçekleştirilen otopsi ve diğer adli tıp hizmetlerinin adli tıp kurumu döner sermaye *"fiyat listesi"*nden farklı olmamak şartıyla ödenebileceğinin uygun görülmesi halinde, durumun İl Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirilmesi ya da protokole buna ilişkin bir madde eklenmesi talebinde bulunulmuştur.

Gelen cevabi yazıda, “...Adalet Bakanlığı ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesi arasında Eskişehir Adli Tıp Şube Müdürlüğü’nün faaliyeti ile ilgili protokolün 1, 2 ve 7. maddelerine göre, otopsi işlemlerinin Eskişehir Adli Tıp Şube Müdürlüğü görevlileri ile Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi personeli olup da, Adli Tıp Şube Müdürlüğü uzman kadrolarına ikinci görevli olarak atanan adli tıp uzmanlarınca yapılmasının ön görüldüğü; üniversite öğretim görevlilerinden ikinci görevli olarak ataması yapılmayan adli tıp uzmanlarına, Cumhuriyet Savcıları’nca görevlendirildikleri otopsi işlemlerinde harcadıkları emek ve mesaiye karşılık, CMUK’un 77. maddesi uyarınca genel bilirkişilik ücreti çerçevesinde ilgili Cumhuriyet Savcısı’nca ücret takdirinin uygun olduğu; protokolün 11. maddesi ile otopsi işlemleri dahil olmak üzere Adli Tıp Grup Başkanlığı veya Şube Müdürlüğü’nün faaliyetleri için gerekli bütün malzemelerin Adli Tıp Kurumu Başkanlığı’nca temin edileceği, bu itibarla bu konulara ilişkin olarak protokol hükümlerinde yeniden düzenleme yapılmasını gerektirecek herhangi bir hususun bulunmadığı” bildirilmiştir. Kısacası, yapılan protokoller “bu işi yapmakla siz sorumlu değilsiniz. Ek görevli olarak Adalet Bakanlığı/Adli Tıp Kurumu adına çalışabilirsiniz. Ya da Adalet Bakanlığı elemanlarınınca yapılan işi izlemenizde sakınca yok” şeklinde.

Üniversitelerin Kurumsal olarak yargısal hizmetlere katılımının pek de istenmediği kanısındayım. Bilindiği gibi biz Eskişehir’de üniversitede adli tıbbi hizmetlere katılım için nerdeyse çırpındık. Bir dönem için yaklaşık 200 otopsi için bir arşivimiz oldu. Hepsi o kadar. Kurumsal değil bireysel olarak katılıma açık bir uygulama var. Üniversitede tedavi ve ameliyat yapılmaksızın devlet hastanesinde ek görevle çalışarak ya da burada yapılan tedavi ve ameliyatlara müdahil olunarak asistan ve öğrencilerin eğitilebildiği başka bir bilim dalı var mıdır? Bu sadece adli tıpa özgü bir durum. Diğer yandan Adli Tıp Şube Müdürlüğü’ndeki meslektaşım yılda 15 bine yakın adli vaka ile boğuşuyor. Var olan geleneksel işleyişin dışına çıkılamadığı için üniversitenin hem teknolojik altyapısından hem de multidisipliner insan gücünden yararlanılamıyor. Eskişehir adli tıp uzmanı açısından bir çok yere göre şanslı bir il olmasına rağmen, bu şansın yeterince değerlendirilebildiği söylenemez.

Geçtiğimiz günlerde Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıbbi ve Cerrahi Deneysel Araştırma Merkezi’nin Genel Kurulu’nda alınan bir karar, deney hayvanları üzerinde araştırma yapacak kişilerin bu konuda kurs almaları ve bunu belgelemeleri koşulu getirilmiştir. Yani kurs almamış ve sertifikası olmayan kişiler farelere bile dokunamayacak. Adli tıp alanında da konunun önemine binaen adli tıp uzmanlık eğitimi süresi 4 yıla çıkıyor. Hal böyleyken ve il içinde 7 adet uzman ve asistan varken özellikle hafta sonları ölü muayenelerinin niçin pratisyen hekim görevi olarak değerlendirildiğini anlamak gerçekten güç. Biz bulunamadığımız ya da ortadan

kaybolduğumuz için değil, uygulama böyle oturduğu için. Öyle ki hafta sonu davet üzerine biz otopsi salonunda 3 kişilik ekiple otopsi yaparken trafik kazası nedeniyle ölen bir kişi daha getirildiğinde, Cumhuriyet Savcısı biz yardımcı olabileceğimizi söylememize rağmen, *“bu ölü muayenesi”* deyip şoförü gönderip sürekli sağlık biriminden pratisyen hekim getirtebiliyor. *“Tek yerde cennet yaratmak mümkün değildir”* sözünü boşuna dememişler.

Dünya da adli tıp alanındaki bilirkişilik görevleri esas olarak üniversiteler bünyesinde yürütülmektedir. Esasen CMUK'a (Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu) göre, yargı makamlarının, adli tıp kurumu ve bağlı birimleri dışında üniversiteler ile diğer kurum ve kişilere de bilirkişi olarak başvurularına engel bir durum yoktur. Buna rağmen, uygulamada ATK ve bağlı birimleri resmi bilirkişilik kurumu olarak değerlendirildiğinden, hali hazır durumda ilimizde de zorunluluk olmadıkça otopsi ve diğer adli tıp hizmetleri adli tıp şube müdürlüğünden istenmektedir.

1. Yargı mensuplarının, adli tıbbi hizmetlerde üniversite elemanlarından yararlanabilmeleri için niçin protokole gerek vardır?

2. Gerek uygulamada gerekse yapılan protokollerde *“öğrenci ve asistan eğitimi açısından materyal temini”* vurgulanmaktadır. Materyali temin ediyoruz bu yetmez mi anlamında? Hekim ve adli tıp uzmanı olacak kişilerin iyi eğitilmiş olmasının yararı kimedir? Bu kişiler kime/hangi kuruma hizmet edecektir?

3. Üniversitelerce verilen/verilecek olan adli tıbbi hizmetlerin ücretleri niçin üniversitelerin döner sermayelerine ödenemiyor? Ya da bunun önündeki engeller nelerdir? Aşmak çok mu zordur?

4. Hem yargı kalitesi açısından hem de ülke kaynaklarının kullanımını açısından daha yararlı ve ekonomik olmasına rağmen, sistem niçin kurumsal hizmet üretimine açık değildir? Niçin bireysel hizmet alımına odaklanılmıştır?

Birlikte hareket edebildiğimizde çözümü çok zor olmayan bu soruların yanıtını, konuyla ilgili kişilere bırakıyorum. Görüldüğü gibi tek sıkıntı uzman hekim eksikliği değildir.

abonet reklamı